

ƏTA TƏRZİBAŞI TƏZKİRƏÇİ VƏ FOLKLORŞÜNAS KİMİ

Professor Qəzənfər Paşayevin tərtib etdiyi "İraq-Türkman poeziya antologiyası" (I cild, "Elm və təhsil", 2019) kitabına yazdığı ön sözdə prof. dr. Suphi Saatçı yazır: "İraq Türkmanelinin qiymətli alimi və böyük araştırmacısı Av. Ata Tərzibaşının (Kərkük, 1924-2016) şah əsəri olan "Kərkük Şairləri" adlı külliyyatı 13 cildə çıxıb. İlk cildi 1963 yılında basılan "Kərkük Şairləri"nin 12 cildi 2006 yılında tamamlandı. Bu külliyyatın latın əlifbasına çeviri işi yapırkən rəhmətli Tərzibaşı 13 cildi də 2013 yılında bastırmış və son cild də bu çeviriyə əlavə edilmişdi.

Böyləcə əski hərfərlə 13 ciltə ibarət "Kərkük Şairləri" 4 kitab halında İstanbulda (2013) Ötükən Nəşriyyatı tərəfindən basılmışdır. Birinci kitaptə 1., 2. ciltlər; ikinci kitaptə 3., 4., 5. ciltlər; üçüncü kitaptə 6., 7., 8., 9. ciltlər; dördüncü kitaptə isə 10., 11., 12. və 13. ciltlər yer almışdır.

Ata Tərzibaşı külliyyatına "Kərkük Şairləri" adını verməklə sadəcə mərkəz Kərkükte yetişən şairləri degil, Kərkük və dolaylarında yetişən şairləri də içinə almışdır. Başka bir deyişlə Kərkükdən başka Tuzxurmatu, Daquq, Kifri və Tazəhurmatu gibi yöreləri də içinə almışdır. Nətəkim Tuzhurmatudan Hasan Görəm (1922-1995), Ali Marufoğlu (1927-2018), Tuzhurmatu Yengicə doğumlu Əbdülxaliq Bayatlı (1930-2013), Xeyrulla Bəlləvoğlu (1932-1987) və Məhəmməd Mehdi Bayat (1952-2013) antolojiyə alınmışdır. Bunun gibi Daquqtan Rəşid Ali Daquqlu (1914-1975) ilə Talip Semin Daquqlu (1952-1992), Kifridən Hulusi Abdülkadir (1890-1945), Mehmet Hamlegil (1899-1965), Şekibə Vandavi (1940-2000) və İsmət Özcan (1946-1994); Tazəhurmatudan Mustafa Kamal Dəndən (1934-2017); Türkalın köyündən Ümmü Nedimə (1941-2004) və Kümbətlər köyündən də Sabah Karaaltın (1956-2006) kitaptə yer almışlardır" (səh.5).

Bu fikirlərdən Əta Tərzibaşının ədəbi istiqamətdə gördüyü ağır və gərgin əməyinin - təzkirəçilik fəaliyyətinin üstünə işıq düşür. Kitaba yazılmış digər bir ön sözdə isə Türkmaneli Mədəniyyət Mərkəzi Başkanı dr. Mustafa Ziya yazır: "İraq-Türkman ədəbiyyatının ən gəlişmiş dalı şeirdir və binlərcə şeir yazan bulunur. Fəqət ədəbi dəgərə sahib olan və tarixə mal olabilən şeir mətinlərini seçməyi ən gözəl şəkildə böyük ustad Ata Tərzibaşı yapmışdır. Tərzibaşı, həyatının əlli ildən çoxunu 13 ciltlik "Kərkük Şairləri" və 3 ciltlik "Ərbil Şairləri" kitablarına həsr etmiş, möhtəşəm bir şeir antologiyası ortaya qoymuşdur. Tərzibaşının əsərlərinin bir çoxunu kəndi ələstirəl və mukayisəli üslubuyla Azərbaycan oxucusuna çatdıran böyük elm xadimi Qəzənfər Paşayev, bu antologiyasında da Tərzibaşının kitablarını əsas almışdır. Deməli ki, kaynak möhkəm və Paşayevin o təməl üstündə tiktigi bina sağlamdır.

Ata Tərzibaşı böyük bir folklor tədqiqatçısı olmanın yanında çox iyi bir təzkirəçidir. Füzulidən bugünə qədərə Türkman şairlərinin həyatlarını yazmış və şeirlərindən örnəkləri toplamışdır. Fəqət Tərzibaşı yaşayan şairlərə və sərbəst şeir örnəklərinə də pək yer verməmişdir. Son

yıllarında Tərzibaşı, antologiyasında birkaç yaşayan şairi ələ almışdır. Ərbil Şairləri kitabında isə, bir istisna olaraq - Tərzibaşı Ərbil şəhrinin Türklüğünü ispat etmək amacıyla bir çox həyatta olan şairi kitabına almışdır. Dolayısıyla Tərzibaşının kitabında daha çox əruz vəzniliyə və qismən heca vəzniliyə yazan şairləri görmək mümkündür" (s.9-10).

Bunun ardınca gələn kitabın tərtibatçısı professor Qəzənfər Paşayevin ön sözündə də biz eynilə Əta Tərzibaşının gərgin əməyilə bağlı eyni qədərbilənliyi görürük: "İraq-Türkman poeziya antologiyası" kərküklü alim Əta Tərzibaşının onilliklər boyu ağır zəhmətə qatlaşaraq 1963-cü ildən çapına başladığı 13 cildə ibarət "Kərkük şairləri" və 3 cildlik "Ərbil şairləri" adlı tədqiqat əsərləri əsasında hazırlanmışdır. Şairlərin tərcümeyi-halı və yaradıcılıqları barədə elmi informasiya və şeirlərindən örnəklər də Əta Tərzibaşının adı keçən kitablarından götürülmüşdür.

Əta Tərzibaşı bu möhtəşəm abidəni yaradarkən Əhdi Bağdadi, Şəhrəbanlı Əbdülqadir Hatib, Hicri Dədə və başqa təzkirəçilərin əsərlərindən faydalanmışdır.

O, görəcəyi işin miqyas və mahiyyətini hələ 1963-cü ildə çap etdirdiyi "Kərkük şairləri" (Bağdad, I cild, 1963) kitabına yazdığı "Ön söz"də vurğulamışdır: "Kitabımızda kərküklü şairlərin həyatlarını əldən gəldiyi qədər bir yana sapsmadan geniş bir şəkildə anlatmağa, şeir və nəsr əsərlərindən örnəklər verməyə çalışdım ki, bununla da əsərə "Kərkükdə Türkman Ədəbiyyatı antologiyası" vəsfini qazandırmaq amacını güdmüş oldum".

Göründüyü kimi, Əta Tərzibaşı "Kərkük şairləri" və "Ərbil şairləri" kitabları ilə İraq türkman ədəbiyyatı tarixi haqqında müəyyən təsəvvür yaradan zəngin bədii və elmi məxəzlərdən ibarət əsər ortaya qoymuş və ümumtürk ədəbiyyatında, ustadın təbirincə desək, "sönük qaian" bir boşluğu doldurmağa çalışmışdır.

Fikir verirsinizmi, Əta Tərzibaşı İraq-Türkman ədəbiyyatı tarixindən söz açıq. Məsələ burasındadır ki, İraq-Türkman şairləri Azərbaycanda olduğu kimi nəsrə də məşğul olurlar. Əta Tərzibaşı hətta onların bəzisinin nəsr yaradıcılığının daha üstün olduğunu qeyd etmiş, şairlərin nəsr sahəsindəki, yaradıcılığını da tədqiqat süzgəcindən keçirmiş, örnəklər vermişdir. Biz yalnız poeziya antologiyasını hazırladığımız görə bu sahəyə toxunmadıq.

Əta Tərzibaşı böyük tədqiqat işi aparıb və Hicri Dədə, Növrəs Əbdürrəzaq, Şeyx Əbdürrəhman, Rasih, Şeyxoğlu, Növrəs Salih, Əsəd Naib, Molla Məhəmməd Sadıq, Osman Məzlum, Əli Marufoğlu, Nəsrin Ərbil və bir çox başqalarının hər birinin həyat və yaradıcılığına 15-40 səhifə yer ayırmışdır" (s.13-14).

Bu minvalla Qəzənfər müəllim Əta Tərzibaşının fəaliyyətini yüksək dəyərləndirir, onun İraq-Türkman ədəbiyyatının toplanması, qorunması, təbliği istiqamətindəki yorulmaz və ardıcıl xidmətlərindən qədərbilənlik hissi ilə söz açıq:

(Davamı var)

Şakir Əlif oğlu